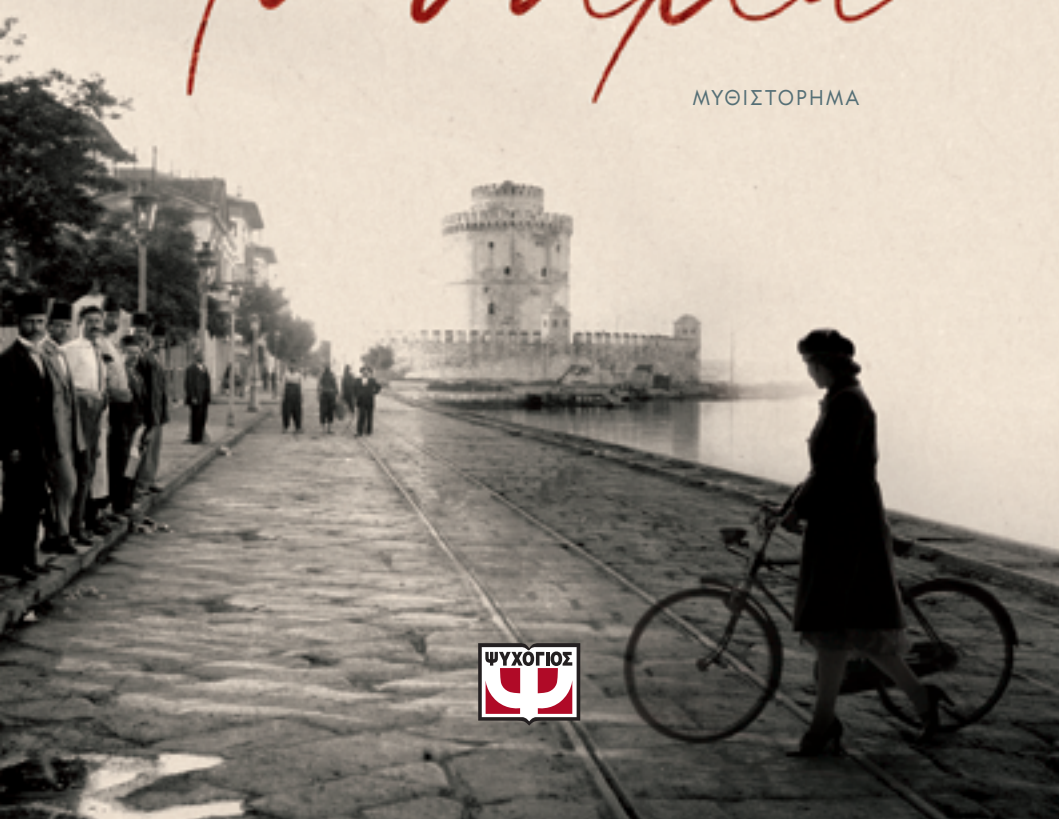

Victoria Hislop

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΕΡ ΤΟ ΝΗΣΙ

Το δάμα

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Το νήμα**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: The Thread

Από τις Εκδόσεις **Headline Review**, Λονδίνο 2011

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Victoria Hislop

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Φωτεινή Πίπη

ΘΕΩΡΗΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Αγγελική Μόσχου

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Victoria Hislop, 2011

© Εικόνων εξωφύλλου: αρχείο του Ιδρύματος Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα και της Νεότερης Ιστορίας της Μακεδονίας, Mark Owen/Trevillion Images

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2022

Πρώτη έκδοση: Εκδόσεις Διόπτρα, 2011

Δεύτερη έκδοση: Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ, Μάιος 2022, 5.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-4333-1

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-4332-4

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτίου.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Από το 1979

Έδρα:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Publishers since 1979

Head Office:

121, Tatoi Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore:

13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

Victoria Hislop

Το αίνιμα

Μετάφραση: Φωτεινή Πίπη

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ VICTORIA HISLOP

Για ενηλίκους

Ο Τελευταίος Χορός, Εκδ. Διόπτρα, 2013

Η Ανατολή, Εκδ. Διόπτρα, 2014

Όσοι αγαπιούνται, Εκδ. Ψυχογιός, 2019

Το Νησί, Εκδ. Ψυχογιός, 2020

Μια νύχτα του Αυγούστου, Εκδ. Ψυχογιός, 2021

Καρτ Ποστάλ, Εκδ. Ψυχογιός, 2021

Ο Γυρισμός, Εκδ. Ψυχογιός, 2022

Για παιδιά

Το νησί της Μαρίας, Εκδ. Ψυχογιός, 2022

Για τον Θωμά Βογιατζή, τον φίλο και δάσκαλό μου

Χάρτης Ελλάδας & Μικράς Ασίας

1. Θεσσαλονίκη	8. Γιάννενα
2. Αθήνα	9. Γράμμος
3. Πειραιάς	10. Μυτιλήνη
4. Βόλος	11. Μακρόνησος
5. Τρίκαλα	12. Γνάρος
6. Λάρισα	13. Κωνσταντινούπολη
7. Βέροια	14. Σμύρνη

Χάρτης Θεσσαλονίκης

1. Οδός Ειρήνης	5. Συνκαγωγή
2. Οδός Φιλίππου	6. Αρχοντικό Κομνηνού
3. Οδός Σωκράτους	7. Αποθήκη Κομνηνού
4. Έκθεση Κομνηνού	

Λίγα λόγια από μένα

Εχουν περάσει περισσότερα από δέκα χρόνια από την πρώτη έκδοση του μυθιστορηματός μου *ΤΟ ΝΗΜΑ* και από τότε, σταδιακά, αγαπώ ολοένα και πιο πολύ αυτή την πολυεπίπεδη πολιτιστικά πόλη όπου εκτυλίσσεται η ιστορία του βιβλίου. Η Θεσσαλονίκη είναι πολλά περισσότερα από ένα σκηνικό. Είναι ένας από τους πιο σημαντικούς χαρακτήρες, που παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο, καθώς υφίσταται και επιβιώνει από τις διάφορες καταστροφές που αντιμετωπίζει, όπως ακριβώς και η Κατερίνα, ο Δημήτρης, η οικογένεια Μορένο και πολλοί άλλοι.

Σε αντίθεση με πολλά άλλα μέρη για τα οποία έχω γράψει, η σχέση μου με τη Θεσσαλονίκη δεν ήταν κεραυνοβόλος έρωτας. Την επισκέφτηκα για πρώτη φορά μια γκριζα μέρα του Νοεμβρίου πριν από σχεδόν είκοσι χρόνια και, στη διαδρομή από το αεροδρόμιο, κοιτούσα έξω από τα θολά τζάμια τα βρεγμένα πεζοδρόμια και τους πεζούς που ήταν κρυμμένοι κάτω από τις ομπρέλες τους. Ομολογώ ότι το θέμα δεν ήταν και τόσο μαγευτικό.

Ήμουν εκεί για μια παρουσίαση βιβλίου και, όταν τελείωσε, πήγα μια βόλτα και άρχισα να εκτιμώ τα τοπόσημα της περίπλοκης και μοναδικής ιστορίας της – ιδιαιτέρως της παλιάς, ζηλευτής θέσης της ως μίας από τις πιο σημαντικές πολυπολιτισμικές πόλεις στην Ευρώπη. Έμαθα ότι οι μεγάλοι πληθυσμοί μουσουλ-

μάνων και εβραίων στην ουσία εξαφανίστηκαν μέσα σε μια ει-
κοσαετία, γεγονός που με ιντρίγκαρε και με ξάφνιασε.

Σ' αυτό τον πρώτο περίπατο, είδα επαύλεις και πλατείες, τους
φιδουγυριστούς δρόμους της παλιάς πόλης και τα ρωμαϊκά ερεί-
πια, μεταξύ των οποίων τη Ροτόντα, που αρχικά ήταν εκκλησία,
μετατράπηκε σε τζαμί για να καταλήξει και πάλι εκκλησία. Βρέ-
θηκα επίσης στο μέρος όπου γεννήθηκε ο Κεμάλ Ατατούρκ, ο
ιδρυτής της Δημοκρατίας της Τουρκίας. Νομίζω ότι αυτό που με
εντυπωσίασε περισσότερο ήταν το όμορφο και πολύ συγκινητι-
κό μνημείο για το Ολοκαύτωμα.

Όταν τελικά σταμάτησε η βροχή, άρχισα πραγματικά να εκτι-
μώ την ομορφιά της πόλης. Περιπάτησα στην παραλία από τις πα-
λιές αποθήκες στο λιμάνι μέχρι το μεγαλειώδες έφιππο άγαλμα
του Μεγάλου Αλεξάνδρου και τις μοντέρνες, κομψές Ομπρέλες
του Ζογγολόπουλου. Το σούρουπο κάθισα σ' ένα καφέ μπροστά
στη θάλασσα και έβλεπα τον ήλιο να δύει πέρα από τον κόλπο
πίσω από τον Όλυμπο. Ο πλούτος της ιστορίας σ' αυτή την πόλη,
όπου μπορούσα να περπατήσω από τη μία άκρη της στην άλλη
μέσα σε σχεδόν μία ώρα, πυροδότησε τη φαντασία μου.

Άρχισα να κάνω την έρευνά μου για να γράψω ΤΟ ΝΗΜΑ,
που ταξιδεύει τον αναγνώστη από τη Μεγάλη Φωτιά του 1917
στην Ανταλλαγή, στην Κατοχή, στον εκτοπισμό των εβραίων,
στον Εμφύλιο, στη δικτατορία και στον σεισμό του 1978. Δε
χρειαζόταν να φανταστώ δραματικά γεγονότα. Η πόλη ήταν γε-
μάτη με τέτοιες στιγμές.

Όταν εκδόθηκε το βιβλίο, είχα την τιμή να προσκληθώ στο
γραφείο του τότε δημάρχου Γιάννη Μπουτάρη και εξεπλάγην
από το όραμά του για μια πόλη που θα ήταν τόσο φιλελεύθερη
και ανοιχτή όσο και στο παρελθόν. Ειδικά αυτούς τους καιρούς,
τέτοιες αξίες είναι όσο ποτέ σημαντικές, όχι μόνο για τη Θεσσα-
λονίκη, αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο.

Κοιτάζοντας εκ νέου την ιστορία του βιβλίου, βλέπω ότι κά-
ποια από τα θέματα είναι πολύ επίκαιρα αυτή τη δύσκολη δε-
καετία που περνάμε. Το μαζικό κύμα των προσφύγων (κάποιοι

από τους ήρωες είναι πρόσφυγες) είναι ένα φαινόμενο που συνεχίζεται.

Πριν από μερικά χρόνια ένα τεράστιο κύμα προσφύγων έφτασε στην Ευρώπη από τη Μέση Ανατολή. Χιλιάδες άνθρωποι πέρασαν (και αρκετοί από αυτούς είναι ακόμη εγκλωβισμένοι εκεί) από το ίδιο ελληνικό νησί όπου τόσο πολλοί πρόσφυγες βρήκαν προσωρινό καταφύγιο εγκαταλείποντας τη Σμύρνη το 1922: τη Λέσβο. Οι περισσότεροι από όσους ήρθαν στην Ελλάδα μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης ενσωματώθηκαν στην κοινωνία, αλλά για πολλούς Σύρους πρόσφυγες αυτή η διαδικασία αποδεικνύεται πολύ δύσκολη.

Σε τρομακτικά σύντομο χρονικό διάστημα, ο πόλεμος αναγκάζει για άλλη μια φορά τον κόσμο να εγκαταλείψει την πατρίδα του και να αναζητήσει ασφάλεια σε άλλες χώρες. Η επίθεση στην Ουκρανία καταστρέφει σπίτια και εκτοπίζει πληθυσμούς. Όλος ο πολιτισμένος κόσμος προσεύχεται όλο αυτό να είναι προσωρινό, όμως αυτή τη στιγμή που γράφω κανείς δε γνωρίζει την έκβαση και εκατομμύρια άνθρωποι ξεριζώνονται ξανά.

Άλλη μια πλευρά της περιόδου της ελληνικής ιστορίας που πραγματεύεται αυτό το μυθιστόρημα είναι το κύμα του αντισημιτισμού στη Θεσσαλονίκη τη δεκαετία του 1930 και ο φρικώδης εκτοπισμός και δολοφονία από τους Ναζί ολόκληρου σχεδόν του πληθυσμού των 50.000 εβραίων της πόλης το 1943. Αυτοί οι άνθρωποι κατάγονταν από τους Σεφαρδίτες τους οποίους είχε εξορίσει, πέντε αιώνες πριν, από τη Γρανάδα της Ισπανίας, το αδιάλλακτο καθολικό καθεστώς. Όταν είχαν φτάσει το 1492 στη Θεσσαλονίκη, ήταν ευπρόσδεκτοι από τους ανοιχτόμυαλους Οθωμανούς.

Σε μια περίοδο όπου ο αντισημιτισμός αυξάνεται ανησυχητικά στην Ευρώπη, είναι πολύ ελπιδοφόρο ότι προχωρούν τα σχέδια για την κατασκευή ενός Μουσείου για το Ολοκαύτωμα στη Θεσσαλονίκη. Ο θεμέλιος λίθος τοποθετήθηκε το 2018 και το κτίριο θα οικοδομηθεί πάνω από τον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό της Θεσσαλονίκης, απ' όπου δεκάδες χιλιάδες εβραίοι ξεκί-

νησαν για τα ναζιστικά στρατόπεδα θανάτου. Η παρουσία ενός κτιρίου-σημείου αναφοράς δεν μπορεί παρά να συμβάλει στην προώθηση της ανεκτικότητας και της κατανόησης.

Πιστεύω ότι η ιστορία πάντα έχει κάτι να μας πει ή να μας θυμίσει. Συνήθως είναι από τα λάθη μας που μαθαίνουμε. Κοιτώντας το παρελθόν και την πολυπολιτισμική κοινωνία της Θεσσαλονίκης πριν από το 1922, βλέπουμε την εικόνα μιας πόλης προτύπου και το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να αναρωτηθούμε αν μπορεί ένα τέτοιο μέρος να υπάρξει ξανά.

Victoria Hislop
Μάρτιος 2022

«Αυτό που θέλω από σένα, χρυσό μου, είναι να ξαναγίνεις για λίγο παιδί. Ελπίζω να μη σου είναι πολύ δύσκολο – πρέπει, βλέπεις, να πετύχεις το σιλ. Θέλω να κεντήσεις ένα σχέδιο που να γράφει “Καλημέρα” με μεγάλα γράμματα – ξέρεις, κάτι με την ανατολή του ήλιου κι ένα πουλί ή μια πεταλούδα ή κάτι τέτοιο, τέλος πάντων, στον ουρανό. Και μετά, να φτιάξεις ένα άλλο που να γράφει “Καληνύχτα”».

«Με το φεγγάρι και τ’ άστρα;»

«Ακριβώς! Κάν’ τα σαν παιδικά εργόχειρα, αλλά όχι αδέξιο παιδιού. Θα πρέπει να τα βλέπω κάθε μέρα κρεμασμένα στους τοίχους μου».

Η Κατερίνα είχε φτιάξει παρόμοια σχέδια πριν από πολλά χρόνια, υπό την επίβλεψη της μητέρας της, και η εικόνα τους ήρθε πεντακάθαρη στη μνήμη της.

Το «Καλημέρα» της το γέμισε ριζοβελονιά με γυαλιστερή κίτρινη κλωστή και το «Καληνύχτα» με σκούρα μπλε. Την απόλαυσε την απλότητα της δουλειάς της και, όταν τελείωσε, χαμογέλασε ικανοποιημένη. Κανείς δε θα υποπτευόταν ένα αντικείμενο που υπήρχε στους τοίχους σχεδόν κάθε ελληνικού νοικοκυριού. Ακόμα κι αν έβγαζαν τα κεντήματα από την κορνίζα, οι πολύτιμες σελίδες που κρύβονταν από πίσω θα ήταν καλυμμένες με μια χασεδένια φόδρα. Ήταν συνηθισμένη τακτική να καπλαντίζεται μ’ ένα χοντρό βαμβακερό η πίσω όψη των κεντημάτων για να κρύβεται η όποια ακαταστασία.

Μολονότι υπήρχαν δώδεκα άτομα μέσα στο σπίτι, βασίλευε μια απόκοσμη ησυχία. Η αυτοσυνγκέντρωσή τους ήταν απόλυτη και η μυστική τους δράση επείγουσα. Έσωζαν τους θησαυρούς που τους έδεναν με το παρελθόν τους.

Πρόλογος

Μάιος 2007

Ηταν επτάμισι το πρωί. Αυτή την ώρα, η πόλη ήταν πιο γαλήνια από ποτέ. Πάνω από τον Θερμαϊκό κρεμόταν μια ασημένια ομίχλη και το νερό από κάτω, παχύρρευστο σαν υδράργυρος, πάφλαξε απαλά στον μόλο. Ο ουρανός ήταν άχρωμος και η ατμόσφαιρα πηχτή από το αλάτι. Για κάποιους μόλις τελείωνε η προηγούμενη νύχτα, ενώ άλλοι μόλις ξεκινούσαν τη μέρα τους. Ξενυχτισμένοι φοιτητές έπιναν έναν τελευταίο καφέ πλάι σε καλοντυμένα ηλικιωμένα ζευγάρια που είχαν βγει για τον καθιερωμένο πρωινό τους περίπατο.

Καθώς ο ήλιος διέλυε την αχλή, στην απέναντι όχθη του Θερμαϊκού άρχισε να αναδύεται ο Όλυμπος, και το απαλό γαλανό της θάλασσας και του ουρανού ξεπρόβαλλε πίσω από το ωχρό σάβανο της αυγής. Στα ανοιχτά του κόλπου, ασάλευτα δεξαμενόπλοια λιάζονταν σαν νωθροί καρχαρίες, διαγράφοντας το σκοτεινό τους περίγραμμα στο φόντο του ουρανού. Στη γραμμή του ορίζοντα, αρμένιζαν κάνα δυο μικρά πλεούμενα.

Στη μαρμαρόστρωτη προκυμαία, που πλαισίωνε το τεράστιο άνοιγμα του κόλπου, είχαν κιόλας βγει να προϋπαντήσουν την καινούργια μέρα κυρίες με σκυλάκια σαλονιού, πισιτρικάδες με μπασταρδάκια σε λουρί, μητέρες με καροτσάκια, γυναίκες και άντρες που έκαναν το πρωινό τροχάδην τους ή τσουλούσαν πάνω στα τροχοπέδιλά τους. Ανάμεσα στην παραλία και την ατε-

λείωτη σειρά με τις παραλιακές καφετέριες, ο δρόμος έσφυζε ήδη από μια αδιάκοπη ροή οχημάτων που κινούνταν προς και από την πόλη, με τους οδηγούς τους να ανοιγοκλείνουν το στόμα τους –το μόνο σημείο του προσώπου τους που διακρινόταν κάτω από το σκίαστρο– στους στίχους του τελευταίου μουσικού σουξέ.

Με αργό αλλά σταθερό βήμα, έπειτα από ένα ξενύχτι με κάμποσο χορό και ποτό, περπατούσε κατά μήκος του μόλου ένας λιγνός νεαρός με μεταξένια μαλλιά κι επιμελώς ξεφτισμένο –και γι' αυτό ακριβό– μπλουτζίν. Στο ηλιοκαμένο του πρόσωπο διακρινόταν η αξυρυσιά δύο ημερών, όμως τα σοκολατένια μάτια του έλαμπαν από καλή διάθεση και νιάτα. Η χαλαρή περπατησιά του μαρτυρούσε άνθρωπο που νιώθει καλά με τον εαυτό του και τον κόσμο και, βαδίζοντας, σιγοτραγουδούσε.

Στην απέναντι πλευρά του δρόμου, ένα ζευγάρι ηλικιωμένων διέσχισε αργά και προσεκτικά το στενό πέρασμα που είχε απομείνει ανάμεσα στα τραπεζάκια και το κράσπεδο του πεζοδρομίου, για να φτάσει στο συνηθισμένο του καφενείο. Τον ρυθμό έδινε ο άντρας, στηρίζοντας το κάθε του βήμα στο στέρεο μπαστούνι του. Μάλλον πάνω από ενενήντα χρόνων και οι δύο, με μπόι ούτε ένα κι εξήντα πέντε ο καθένας, ήταν καλοντυμένοι, εκείνος με ένα κολλαριστό κοντομάνικο πουκάμισο και ανοιχτόχρωμο παντελόνι, κι εκείνη με ένα απλό κλαρωτό βαμβακερό φουστάνι, με κουμπιά από τον γιακά ως τον ποδόγυρο και μια ζώνη στη μέση, την ίδια κοψιά φουστάνι που φορούσε μάλλον εδώ και πέντε δεκαετίες.

Όλα τα καθίσματα κάθε μαγαζιού κατά μήκος της Λεωφόρου Νίκης κοιτούσαν προς τον γιαλό, έτσι ώστε οι πελάτες να κάθονται και να αγναντεύουν το διαρκώς μεταβαλλόμενο τοπίο των ανθρώπων και των αυτοκινήτων και των πλοίων που μπαίνουν και κυλώντας σιωπηλά μέσα κι έξω από το καραβοστάσι.

Στο Άσσος Καφέ, τον Δημήτρη και την Κατερίνα Κομνηνού καλωσόρισε ο ίδιος ο ιδιοκτήτης και κουβέντιασε λίγο μαζί τους για τη γενική απεργία που είχε προκηρυχθεί για εκείνη τη μέρα. Καθώς οι περισσότεροι από τους εργαζόμενους δε θα πήγαιναν

στη δουλειά τους, το καφέ θα είχε περισσότερη πελατεία, κι έτσι ο ιδιοκτήτης δεν είχε παράπονο. Εξάλλου, οι συνδικαλιστικές κινητοποιήσεις ήταν κάτι συνηθισμένο.

Το ηλικιωμένο ζευγάρι δε χρειαζόταν να παραγγείλει. Η παραγγελία τους ήταν πάντα η ίδια και σε λίγο ρουφούσαν κιόλας τον πηχτό γλυκό ελληνικό καφέ τους και μοιράζονταν μεταξύ τους ένα σιροπιαστό κανταΐφι.

Ενώ ο Δημήτρης Κομνηνός είχε απορροφηθεί μελετώντας τους τίτλους των εφημερίδων, ξαφνικά η γυναίκα του τον χτύπησε ελαφρά αλλά και επιτακτικά στο μπράτσο.

«Κοίτα, κοίτα, αγάπη μου! Ο Δημήτρης!»

«Πού, καλή μου;»

«Μήτσο! Μήτσο!» φώναξε προς τον εγγονό της, όμως εκείνος δεν την άκουσε, αφού δίπλα του ανυπόμονοι οδηγοί σάλπιζαν τις κόρνες των αυτοκινήτων τους και μάρσαραν τις μηχανές τους, με το που είχε ανάψει το πράσινο φανάρι.

Έτυχε, όμως, εκείνη τη στιγμή ο νεαρός Δημήτρης να σηκώσει το βλέμμα του από το ονειροπόλημά του και, ανάμεσα στη ροή της κίνησης, το μάτι του έπιασε τον κυματιστό χαιρετισμό της γιαγιάς του από την απέναντι πλευρά του δρόμου. Αστραπιαία, ελίχθηκε ανάμεσα στα κινούμενα οχήματα κι έφτασε κοντά της.

«Γιαγιά!» είπε και την αγκάλιασε κι έπειτα έπιασε το χέρι του παππού του και τον φίλησε στο μέτωπο. «Πώς είστε; Τι ωραία έκπληξη! Κι εγώ έλεγα να έρθω να σας δω σήμερα».

Στο πρόσωπο της γιαγιάς του σχηματίστηκε ένα πλατύ χαμόγελο. Τόσο η ίδια όσο κι ο άντρας της τον λάτρευαν παθιασμένα τον εγγονό τους, κι εκείνος με τη σειρά του απολάμβανε αφάνταστα τη στοργή και την αγάπη τους.

«Κάτσε να σου παραγγείλουμε κάτι», είπε ενθουσιασμένη η γιαγιά του.

«Όχι, ευχαριστώ. Αλήθεια, δε θέλω τίποτα».

«Δεν μπορεί. Όλο και κάτι θα θέλεις. Πάρε έναν καφέ, ένα παγωτό».

«Σιγά μη θέλει παγωτό το παιδί, Κατερίνα μου!»

Ο σερβιτόρος είχε έρθει κοντά τους.

«Ένα ποτήρι νερό μόνο, παρακαλώ», είπε ο Μήτσος.

«Τι; Μόνο αυτό; Είσαι σίγουρος;» διαμαρτυρήθηκε γλυκά η γιαγιά του. «Δε θα πάρεις πρωινό;»

Ο σερβιτόρος είχε κιόλας απομακρυνθεί. Ο ηλικιωμένος άντρας έσκυψε και άγγιξε το χέρι του εγγονού του.

«Λοιπόν, Μήτσο, ούτε και σήμερα έχετε διαλέξεις στο πανεπιστήμιο, ε;»

«Δυστυχώς όχι», είπε ο Μήτσος, «αλλά το έχω συνηθίσει τώρα πια».

Ο νεαρός Δημήτρης παρακολουθούσε ήδη ένα χρόνο μαθήματα στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών του σπουδών, όμως οι καθηγητές απεργούσαν και αυτοί εκείνη τη μέρα, όπως και όλοι οι υπόλοιποι δημόσιοι υπάλληλοι της χώρας, κι έτσι οι φοιτητές απολάμβαναν μια απρόσμενη αργία. Ο Μήτσος μόλις τώρα γυρνούσε σπίτι του, μετά από μακρόσυρτο ξενύχτι στα μπαράκια της Προξένου Κορομηλιά.

Είχε μεγαλώσει στο Λονδίνο, αλλά κάθε καλοκαίρι επισκεπτόταν τους γονείς του πατέρα του στην Ελλάδα και κάθε Σάββατο, από πέντε χρόνων, πήγαινε σε σχολείο Ελληνικών. Το πανεπιστημιακό του έτος στην Ελλάδα κόντευε να τελειώσει τώρα και ο Μήτσος είχε αποκτήσει πια απόλυτη ευχέρεια στη γλώσσα που θεωρούσε «πατρική» του.

Παρά τις πιεστικές προσκλήσεις από μέρους των παππούδων του, ο νεαρός Δημήτρης είχε προτιμήσει να μείνει στη φοιτητική εστία. Ωστόσο τους επισκεπτόταν τακτικά τα Σαββατοκύριακα στο παραθαλάσσιο διαμέρισμά τους, όπου εκείνοι τον πλημμύριζαν με την περίσσια στοργή και αφοσίωσή τους – όπως εξάλλου είθισται να κάνουν όλοι οι Έλληνες παππούδες με τα εγγόνια τους.

«Φέτος είχαμε πιο πολλές απεργίες από κάθε άλλη χρονιά», είπε ο παππούς. «Όμως πρέπει να το υποστούμε, Μήτσο μου. Κι ως ελπίζουμε να βελτιωθούν τα πράγματα».

Εκτός από τους καθηγητές απεργούσαν, όπως συνήθως, και οι γιατροί των δημόσιων νοσοκομείων, οι δημόσιες συγκοινων-

νίες, οι υπάλληλοι καθαριότητας και οι άλλες υπηρεσίες του δήμου – οι λακκούβες στους δρόμους και οι σπασμένες πλάκες στα πεζοδρόμια θα έπαιρναν πολλούς μήνες ακόμα για να επισκευαστούν. Η ζωή σ' αυτή την πόλη ήταν όλο αντιξοότητες για το ηλικιωμένο ζευγάρι και ο νεαρός Δημήτρης, βλέποντας την ουλή στο μπράτσο της γιαγιάς του και τα παραμορφωμένα από την αρθρίτιδα δάχτυλα του παππού του, συνειδητοποίησε ξαφνικά πόσο εύθραυστοι ήταν και οι δυο τους.

Την ίδια στιγμή παρατήρησε έναν άντρα να έρχεται προς το μέρος τους. Διέσχισε το πεζοδρόμιο χτυπώντας ένα λευκό ραβδί μπροστά του. Ο δρόμος του ήταν μετ' εμποδίων – αυτοκίνητα παρακαρισμένα παράνομα πάνω στο πεζοδρόμιο, ανώμαλα κράσπεδα, διάσπαρτα κολονάκια και τραπεζάκια καταστημάτων – κι εκείνος έπρεπε να τα υπερπηδήσει όλα με επιτυχία. Ο Μήτσος πετάχτηκε όρθιος, όταν τελικά είδε τον άντρα να διστάζει μπροστά σε μια ταμπέλα καφετέριας που είχε ξεφυτρώσει καταμεσής του πεζοδρομίου.

«Να σας βοηθήσω;» του είπε. «Πού θέλετε να πάτε;»

Είδε ένα πρόσωπο που ήταν πιο νεανικό από το δικό του, με σχεδόν διάφανα τυφλά μάτια. Το δέρμα του ήταν χλωμό και στο ένα του βλέφαρο διακρινόταν η τεθλασμένη ουλή από ένα αδέξια καμωμένο ράμμα.

Ο τυφλός χαμογέλασε στον Δημήτρη.

«Εντάξει είμαι», του είπε. «Περνάω από δω κάθε μέρα, αλλά πάντα αντιμετωπίζω και κάτι καινούργιο.»

Τα επόμενα λόγια του Δημήτρη σχεδόν καλύφθηκαν από τον βρυχηθμό των αυτοκινήτων που όρμησαν βιαστικά από το μόλις πράσινο ως το επόμενο κόκκινο φανάρι.

«Ε, αφήστε με τουλάχιστον να σας βοηθήσω να περάσετε τον δρόμο απέναντι.»

Έπιασε τον τυφλό από το μπράτσο και πέρασαν μαζί στην απέναντι πλευρά του δρόμου, αν και, νιώθοντας την αυτοπεποίθηση και την αποφασιστικότητα του άντρα, λίγο έλειψε να νιώσει ντροπή που τον είχε βοηθήσει.

Ανεβαιίνοντας στο απέναντι πεζοδρόμιο, χαλάρωσε τη λαβή του γύρω από το μπράτσο του τυφλού. Τότε, σαν να διασταυρώθηκαν τα βλέμματά τους.

«Ευχαριστώ».

Ο Δημήτρης αντιλήφθηκε ότι νέος κίνδυνος παραμόνευε τον τυφλό σ' αυτή την πλευρά του δρόμου. Πολύ κοντά τους ήταν το χείλος της προκυμαίας που εγκυμονούσε κατακόρυφη πτώση στη θάλασσα.

«Το ξέρετε πως εδώ δίπλα μας είναι η θάλασσα, έτσι δεν είναι;»

«Φυσικά το ξέρω. Κάθε μέρα περπατάω εδώ».

Οι διαβάτες γύρω τους φαίνονταν χαμένοι ο καθένας στον κόσμο του ή βυθισμένοι στην ιδιωτική μουσική που βροντούσε μέσα σ' αυτιά τους και δεν έδειχναν να συναισθάνονται την τρατότητα του τυφλού πεζού. Κάμποσες φορές, το μάτι τους έπεφτε πάνω στο λευκό ραβδί του, κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή πριν συγκρουστούν.

«Δε θα ήταν πιο ασφαλές να περπατήσετε κάπου αλλού, κάπου με λιγότερο κόσμο;» ρώτησε ο Δημήτρης.

«Θα ήταν, αλλά τότε θα έχανα όλα τούτα», απάντησε εκείνος και με μια περιστροφική κίνηση του χεριού του, έδειξε πρώτα τη θάλασσα δίπλα τους και την καμπύλη του κόλπου που εκτεινόταν μπροστά τους σε ένα πληθωρικό ημικύκλιο και μετά σημάδεψε με το ραβδί του τα χιονισμένα βουνά που υψώνονταν εκατό χιλιόμετρα μακριά, πέρα από τη θάλασσα.

«Τον Όλυμπο. Την αεικίνητη θάλασσα. Τα δεξαμενόπλοια. Τις ψαρόβαρκες. Ξέρω, εσύ νομίζεις πως δεν τα βλέπω, όμως κάποτε τα έβλεπα. Ξέρω πως είναι εκεί. Το μάτι του μυαλού μου τα βλέπει ακόμα και πάντα θα τα βλέπει. Κι έπειτα, δεν είναι μόνο αυτά που βλέπουμε, έτσι δεν είναι; Κλείσε τα μάτια σου».

Ο τυφλός νέος έπιασε το χέρι του Δημήτρη και το κράτησε στο δικό του. Ο Δημήτρης ξαφνιάστηκε από τη λεία, μαρμαρίνη δροσιά των λεπτών δαχτύλων του και, καθώς είχε κλείσει τα μάτια του, ένωσε ευγνωμοσύνη γι' αυτή την απτή διαβεβαίωση πως δεν ήταν μόνος του. Τότε συνειδητοποίησε πώς θα ένιωθε

αν στεκόταν εκεί μόνος, στα σκοτεινά, μια μοναχική ευάλωτη παρουσία σ' αυτή την πολύβουη σπιανάδα.

Κι εκείνη τη στιγμή που ο κόσμος σκοτεινίασε, ο Δημήτρης ένιωσε όλες του τις αισθήσεις να ζωντανεύουν. Οι δυνατοί θόρυβοι έγιναν εκκωφαντικός ορυμαγδός και η κάψα του ήλιου πάνω στο κεφάλι του κόντεψε να του φέρει λιποθυμία.

«Μείνε λίγο έτσι», τον προέτρεψε ο τυφλός άντρας, την ώρα που ο Δημήτρης αισθάνθηκε μια στιγμιαία χαλάρωση της λαβής του. «Μόνο λίγα λεπτά ακόμα».

«Βέβαια», απάντησε ο Δημήτρης, «είναι συγκλονιστικό το πόσο έντονα αισθητά είναι όλα. Προσπαθώ να το συνηθίσω. Νιώθω τόσο εκτεθειμένος μέσα σ' όλον αυτόν τον κόσμο».

Χωρίς να ανοίξει τα μάτια του, ο Δημήτρης κατάλαβε από τον τόνο της απάντησης του τυφλού άντρα πως χαμογελούσε.

«Άλλη μια στιγμή μόνο. Και μετά θα αισθανθείς πολλά περισσότερα».

Είχε δίκιο.

Η δυνατή μυρωδιά της θάλασσας, η νοτιά πάνω στο δέρμα του, ο ρυθμικός φλοιόβος των κυμάτων στην προκυμαία, όλα γιγαντώθηκαν.

«Κι όλο αυτό είναι διαφορετικό κάθε μέρα», του είπε ο τυφλός. «Το καταλαβαίνεις; Κάθε μέρα κάτι διαφορετικό. Το καλοκαίρι, που ο αέρας στέκει ακίνητος και το νερό επίπεδο σαν λάδι, ξέρω ότι τα βουνά εξαφανίζονται μέσα στην ομίχλη. Η ζέση αντανακλάται σ' αυτές τις πέτρες και την αισθάνομαι να διαπερνά τις σόλες των παπουτσιών μου».

Οι δύο άντρες στέκονταν στραμμένοι προς τον γιαλό. Τούτο το πρωινό δεν ήταν ένα οποιοδήποτε πρωινό στη Θεσσαλονίκη. Όπως είχε πει κι ο τυφλός άντρας, καμία μέρα δεν ήταν ίδια με την άλλη, όμως υπήρχε μια σταθερά στην απέραντη θέα που απλωνόταν μπροστά τους – μια αίσθηση ιστορίας και διαχρονικότητας.

«Αισθάνομαι τους ανθρώπους γύρω μου», είπε ο τυφλός. «Όχι μόνο τους ανθρώπους σαν εσένα, που βρίσκονται στο παρόν, αλ-

λά και άλλους. Αυτό το μέρος σφύζει από παρελθόν, ξεχειλίζει από ανθρώπους. Και είναι όλοι τους τόσο αληθινοί όσο κι εσύ. Εγώ τους βλέπω όλους καθαρά. Έχει νόημα αυτό που λέω;»

«Ναι, βέβαια έχει νόημα».

Ο Δημήτρης δεν ήθελε να του γυρίσει την πλάτη και να φύγει, παρότι ο νεαρός δε θα τον έβλεπε. Εκείνα τα λίγα λεπτά που πέρασε μαζί του, ένιωσε τις αισθήσεις του να αφυπνίζονται. Στα μαθήματα φιλοσοφίας που είχε πάρει είχε διδαχτεί πως τα πράγματα που βλέπουμε δεν είναι απαραίτητως και τα πιο αληθινά, όμως τώρα το είχε βιώσει και ως εμπειρία.

«Με λένε Παύλο», είπε ο τυφλός.

«Κι εμένα Δημήτρη ή Μήτσο».

«Τον αγαπώ αυτόν τον τόπο», είπε ο Παύλος και οι λέξεις ανάβλυσαν από την καρδιά του. «Σίγουρα θα υπάρχουν άλλοι τόποι, όπου η ζωή θα είναι ευκολότερη για έναν τυφλό, όμως εγώ δε θα ήθελα να βρισκόμαι πουθενά αλλού».

«Ναι, το βλέπω. Θέλω να πω, το καταλαβαίνω. Είναι πανέμ... θέλω να πω, καταπληκτική πόλη». Ο νεαρός Δημήτρης διόρθωνε διαρκώς τον εαυτό του, ενοχλημένος από την ίδια του την απερισκεψία. «Κοίτα, πρέπει να επιστρέψω στους παππούδες μου», είπε. «Χάρηκα πολύ που σε γνώρισα».

«Κι εγώ. Και σ' ευχαριστώ που με βοήθησες να περάσω απέναντι».

Ο Παύλος γύρισε από την άλλη και απομακρύνθηκε, ξαναρχίζοντας το ρυθμικό χτύπημα του ισχνού ραβδιού του. Ο Μήτσος στάθηκε λίγο και τον κοίταζε. Ήταν σχεδόν βέβαιος πως ο Παύλος θα αισθάνθηκε τη θέρμη των ματιών του στην πλάτη του. Το ευχόταν και λίγο έλειψε να τρέξει ξοπίσω του για να τον συνοδέψει στον περίπατό του και να συνεχίσουν την κουβέντα τους, όμως συγκρατήθηκε. Ίσως κάποια άλλη φορά...

«Τον αγαπώ αυτόν τον τόπο» – τα λόγια λες κι αντηχούσαν γύρω του.

Επέστρεψε στο τραπεζάκι του καφενείου, ολοφάνερα επηρεασμένος απ' αυτό το συναπάντημα.

«Πολύ ευγενικό από μέρους σου που τον βοήθησες», είπε ο παππούς του. «Τον βλέπουμε τις περισσότερες ημέρες εδώ έξω και πολλές φορές έχει γλιτώσει παρά τριχά σ' αυτόν τον δρόμο. Ο κόσμος δε δίνει σημασία».

«Είσαι καλά, Μήτσο μου;» τον ρώτησε η γιαγιά του. «Δείχνεις λιγομίλητος».

«Καλά είμαι. Απλώς σκέφτομαι κάτι που είπε», της απάντησε. «Αγαπάει πάρα πολύ αυτή την πόλη, παρόλο που θα πρέπει να τον δυσκολεύει πολύ».

«Εμείς το καταλαβαίνουμε πολύ καλά αυτό, έτσι δεν είναι, Κατερίνα;» είπε ο παππούς του. «Αυτά τα τσακισμένα πεζοδρόμια είναι σκέτες παγίδες και κανείς δεν κάνει τίποτε για να τα διορθώσει, παρά τις προεκλογικές τους υποσχέσεις».

«Τότε γιατί μένετε εδώ;» ρώτησε ο νεαρός Δημήτρης. «Το ξέρετε πως η μαμά και ο μπαμπάς θα το ήθελαν πολύ να έρθετε να ζήσετε μαζί μας στο Λονδίνο. Εκεί η ζωή σας θα ήταν πολύ πιο εύκολη».

Οι δύο ενενηντάρηδες είχαν ανοιχτή πρόσκληση από τον γιο τους, που ζούσε στο κατάφυτο Χάιγκεϊτ, καθώς και από την κόρη τους, που ζούσε στις Ηνωμένες Πολιτείες, σε ένα πλούσιο προάστιο της Βοστώνης, όμως υπήρχε κάτι που δεν τους άφηνε να διαλέξουν την ευκολία τους. Ο Μήτσος είχε ακούσει πολλές φορές τους γονείς του να το συζητούν.

Η Κατερίνα έριξε μια στιγμιαία ματιά στον άντρα της.

«Ακόμη κι αν μας έδιναν τόσα διαμάντια όσες σταγόνες έχει αυτή η θάλασσα, δε θα φεύγαμε με τίποτε από δω!» είπε η γιαγιά του, γέροντας προς τον εγγονό της και πιάνοντας το χέρι του. «Θα μείνουμε στη Θεσσαλονίκη ώσπου να πεθάνουμε».

Η δύναμη αυτής της κουβέντας ξάφνιασε τον νεαρό. Για μια στιγμή, τα μάτια της γιαγιάς του σπίθισαν κι έπειτα βούρκωσαν, όχι όμως όπως βουρκώνουν καμιά φορά τα μάτια των γερόντων δίχως κάποια προφανή αιτία. Αυτά ήταν δάκρυα αληθινού πάθους.

Έμειναν για λίγο σιωπηλοί, ο νεαρός Δημήτρης εντελώς ακί-

νητος, νιώθοντας μόνο τη σταθερή λαβή της γιαγιάς του στο χέρι του. Κανείς δε μίλησε, ούτε σάλεψε. Ο Μήτσος κοίταξε μέσα στα μάτια της γιαγιάς του, αναζητώντας μια κάποια εξήγηση. Ποτέ του δεν τη φανταζόταν ικανή να ξεσπάσει έτσι. Την είχε πάντα για μια καλοσυνάτη γριούλα με πράο χαρακτήρα. Όπως όλες οι Ελληνίδες της ηλικίας της, άφηνε συνήθως τον άντρα της να μιλάει πρώτος.

Τελικά τη σιωπή έσπασε ο παππούς του.

«Ενθαρρύνουμε τα παιδιά μας να πάνε αλλού να μορφωθούν», είπε. «Έτσι ήταν το σωστό εκείνη την εποχή, αλλά υποθέσαμε ότι κάποια στιγμή θα επέστρεφαν εδώ. Όμως εκείνα έμειναν για πάντα στα ξένα».

«Δεν είχα καταλάβει...» είπε ο Μήτσος, σφίγγοντας το χέρι της γιαγιάς του. «Δεν είχα καταλάβει πως νιώθατε έτσι. Κάποια στιγμή μου είχε μιλήσει ο πατέρας μου για τους λόγους που στείλατε τον ίδιο και τη θεία Όλγα στο εξωτερικό, όμως δεν ξέρω όλη την ιστορία. Είχε να κάνει με κάποιον εμφύλιο πόλεμο;»

«Ναι, ήταν κι αυτό ένα κομμάτι της ιστορίας», είπε ο παππούς του. «Ίσως είναι καιρός να σου πούμε μερικά πράγματα ακόμη, αν βέβαια σε ενδιαφέρει να μάθεις».

«Με ενδιαφέρει και πάρα πολύ μάλιστα!» είπε ο εγγονός του. «Όλη μου τη ζωή ήξερα μισές αλήθειες για την καταγωγή του πατέρα μου και δεν πήρα ποτέ ολοκληρωμένες απαντήσεις. Νομίζω πως είμαι πια αρκετά μεγάλος, έτσι δεν είναι;»

Ο παππούς και η γιαγιά του αντάλλαξαν ματιές.

«Τι λες εσύ, Κατερίνα;» τη ρώτησε ο άντρας της.

«Εγώ λέω να μας βοηθήσει ο εγγονός μας να κουβαλήσουμε σπίτι μερικά ζαρζαβατικά για να του φτιάξω τα αγαπημένα του γεμιστά για το μεσημέρι», είπε ζωηρά η Κατερίνα. «Τι λες κι εσύ, Μήτσο μου;»

Πήραν και οι τρεις μαζί την οδό που ανηφόριζε από την παραλία και μετά έκοψαν δρόμο μέσα από κάτι στενά παλιά σοκάκια ώσπου βγήκαν στο Καπάνι*.

* Κεντρική σκεπαστή αγορά τροφίμων στη Θεσσαλονίκη. (Σ.τ.Μ.)

«Πρόσεχε, γιαγιά», της είπε ο Δημήτρης όταν βρέθηκαν μπροστά στους πάγκους, όπου το οδόστρωμα είχε καλυφθεί με μια σιβάδα σάπια φρούτα και διάσπαρτα λαχανικά.

Ψώνισαν γυαλιστερές σκουροπράσινες πιπεριές, ντομάτες κατακόκκινες και ολοστρόγγυλες σαν μπαλάκια του τένις, σφιχτά λευκά κρεμμύδια και μικρές μελιτζάνες φλάσκες. Πάνω πάνω στην τσάντα, ο μανάβης έριξε κι ένα ματσάκι μοσχομυριστό μαϊντανό και η ευωδιά του θαρρείς και πλημμύρισε όλο τον δρόμο. Όλα αυτά τα υλικά φάνταζαν τόσο λαχταριστά που σου ερχόταν να τα φας ωμά, όμως ο Δημήτρης ήξερε πως η γιαγιά του θα τα μεταμόρφωνε στα υπέροχα, πεντανόστιμα γεμιστά της, που ήταν το αγαπημένο του φαγητό από τότε που πρωτοήρθε στην Ελλάδα. Το στομάχι του άρχισε να γουργουρίζει.

Στην κρεαταγορά, το δάπεδο ήταν γλιτσιασμένο από το αίμα που έσταζε από τα κούτσουρα των χασάπηδων. Ο τακτικός τους κρεοπώλης τους χαιρέτησε σαν συγγενείς και στο άψε σβήσε εμφάνισε μπροστά τους ένα αρνίσιο κεφάλι που τους κοιτούσε μέσα από έναν κουβά.

«Γιαγιά, αυτό γιατί το αγοράζεις;»

«Για εφεδρικό», του απάντησε.

«Κι ένα κιλό πατσά», είπε στον χασάπη.

Αργότερα θα του τον έφτιαχνε σούπα. Με λίγα μόνο ευρώ, η γιαγιά του μπορούσε να τους ταΐζει για πολλές ημέρες. Τίποτα δεν πήγαινε χαμένο εδώ.

«Α, Μήτσο, ο πατσάς είναι ό,τι πρέπει έπειτα από ξενύχτι», του είπε ο παππούς του, κλείνοντάς του το μάτι. «Βλέπεις, η γιαγιά σου σκέφτεται πάντα το καλό σου!»

Ύστερα από δέκα λεπτά περπάτημα στα ξεχαρβαλωμένα σοκάκια της παλιάς Θεσσαλονίκης, έφτασαν στο σπίτι των παππούδων του. Λίγο πριν από την είσοδο της πολυκατοικίας, σταμάτησαν στο περίπτερο στη γωνία και χαιρέτησαν τον καλύτερο φίλο και κουμπάρο του γερο-Δημήτρη. Οι δύο άντρες γνωρίζονταν εδώ και πάνω από εβδομήντα χρόνια και ούτε μία μέρα δεν παρέλειπαν να συζητήσουν με έξαιψη τα τελευταία νέα.

Καθισμένος όλη μέρα στο περίπτερό του, περιτριγυρισμένος από εφημερίδες, ο Λευτέρης ήξερε τα πολιτικά της πόλης καλύτερα από τον καθένα.

Η πολυκατοικία ήταν ένα άσχημο τετραώροφο κτίσμα της δεκαετίας του 1950. Η είσοδός της ήταν αρκετά φωτεινή, με κίτρινους τοίχους και μια σειρά από δεκατέσσερα γραμματοκιβώτια με κλειδαριές για την αλληλογραφία των ενοίκων, ένα για κάθε διαμέρισμα. Το ανοιχτόχρωμο πάτωμα, κηλιδωμένο σαν αυγό, είχε φρεσκοκαθαριστεί με κάποιο απολυμαντικό που μύριζε έντονα και ο Δημήτρης κράτησε την αναπνοή του όσο ανέβαιναν σιγά σιγά τα σκαλοπάτια ως το διαμέρισμα του παππού και της γιαγιάς.

Το κλιμακοστάσιο ήταν ολόφωτο σε σχέση με το εσωτερικό του διαμερίσματος. Όποτε έβγαιναν έξω, έκλειναν τα παντζούρια και η Κατερίνα τα ξανάνοιγε μόλις γυρνούσαν, για να μπει μέσα φρέσκος αέρας. Οι βαριές υφαντές κουρτίνες που κρέμονταν μπροστά τους δεν άφηναν παρά ελάχιστο φως να διεισδύσει. Εδώ μέσα επικρατούσε πάντα μισοσκοτάδο, όμως έτσι άρεσε στην Κατερίνα και τον Δημήτρη. Το απευθείας φως του ήλιου ξεθώριαζε όλα τα υφάσματα και ξάσπριζε τα ξύλινα έπιπλά τους κι έτσι προτιμούσαν να ζουν στο αμυδρό φως που διαπερνούσε τις κουρτίνες, ανάβοντας μόνο κάποια λάμπα.

Ο Δημήτρης ακούμπησε την τσάντα με τα ψώνια στο τραπέζι της κουζίνας και η γιαγιά του την άδειασε στα γρήγορα και αμέσως άρχισε να καθαρίζει και να ψιλοκόβει τα κρεμμύδια, να ανοίγει και να κουφώνει τα λαχανικά. Ο εγγονός της καθόταν και την κοιτούσε μαγεμένος από την επιδεξιότητά της και την ομοιομορφία των μικροσκοπικών κύβων του κρεμμυδιού και της ψίχας της μελιτζάνας. Με τόσες χιλιάδες φορές που είχε κάνει στη ζωή της αυτές τις κινήσεις, η Κατερίνα είχε αποκτήσει ακρίβεια μηχανής. Ούτε ένα κομματάκι κρεμμύδι δεν ξεστράτισε από το ξύλο της στον λουλουδάτο μουσαμά κι όλα μαζί τα κομματάκια ρίχτηκαν δίχως την παραμικρή φύρα στο τηγάνι, απελευθερώνοντας τον ευωδιαστό αχνό τους με το που ήρθαν σε επαφή με

το καυτό λάδι. Στο μαγείρεμα, η κυρα-Κατερίνα είχε την επιδεξιότητα γυναίκας με τα μισά της χρόνια και περιφερόταν στην κουζίνα της με ταχύτητα και ευκινησία χορεύτριας. Γλιστρούσε ανάλαφρα πέρα δώθε πάνω στον λινότάπητα ανάμεσα στο αρχαίο ψυγείο της, που έτριζε τακτικά, και στην ηλεκτρική κουζίνα με την ξεχαρβαλωμένη πόρτα του φούρνου, που χρειαζόταν ένα γερό χτύπημα για να κλείσει εντελώς.

Ο Μήτσος είχε απορροφηθεί εντελώς από το θέαμα, όμως όταν σήκωσε το κεφάλι του, είδε τον παππού του να στέκεται στο άνοιγμα της πόρτας της κουζίνας.

«Κοντεύεις, καλή μου;»

«Πέντε λεπτάκια ακόμα κι όλα θα ψήνονται», απάντησε η Κατερίνα. «Πρέπει να φάει το παιδί!»

«Φυσικά. Έλα, Μήτσο, άσε λίγο τη γιαγιά σου να τα τελειώσει».

Ο νεαρός ακολούθησε τον παππού του στο σκοτεινό καθιστικό και κάθισε απέναντί του σε μια ξύλινη καρέκλα με υφασμάτινη επένδυση. Όλες οι καρέκλες είχαν ένα κεντητό πετσετάκι ριχτό στη ράχη και όλες οι επιφάνειες ήταν καλυμμένες με λευκά εργόχειρα κροσέ. Το καλοριφέρ ήταν καλυμμένο με ένα καρεδάκι που πάνω του ήταν κεντημένο απλικέ* ένα φινό βάζο με λουλούδια. Όλη του τη ζωή ο Δημήτρης έβλεπε τη γιαγιά του να ράβει, να κεντάει και να πλέκει, και ήξερε πως κάθε εργόχειρο μέσα στο σπίτι είχε βγει από τα χεράκια της. Ο μόνος ήχος που ακουγόταν ήταν ο σιγανός ρυθμικός χτύπος του ρολογιού.

Στο ράφι πίσω από τον παππού του υπήρχε μια σειρά από κορνιζαρισμένες φωτογραφίες. Στις περισσότερες φιγουράριζε ο ίδιος ή τα ξαδέφια του από την Αμερική, αλλά υπήρχαν και γαμήλιες φωτογραφίες από τους γάμους των γονιών του και της θείας του. Υπήρχε και μια άλλη φωτογραφία, ένα πολύ επίσημο πορτρέτο του παππού και της γιαγιάς του. Του ήταν αδύνατον να μαντέψει τι ηλικία είχαν σ' αυτή τη φωτογραφία.

* Τεχνοτροπία κεντήματος, όπου το σχέδιο δημιουργείται με κομμάτια διαφορετικού υφάσματος, που ράβονται πάνω στο ύφασμα-φόντο. (Σ.τ.Μ.)

«Πρέπει να περιμένουμε τη γιαγιά σου για να ξεκινήσουμε», είπε ο παππούς του.

«Ναι, βέβαια. Εξάλλου η γιαγιά είπε πως δε θα έφευγε από δω ούτε κι αν της έδιναν ένα σακί διαμάντια, έτσι δεν είναι; Μου φάνηκε πως θύμωσε πολύ και μόνο στη σκέψη να φύγει από δω. Δεν είχα πρόθεση να την προσβάλω!»

«Δεν την πρόσβαλες», είπε ο παππούς του. «Απλώς έχει πολύ δυνατά αισθήματα, αυτό είναι όλο».

Σε λίγο μπήκε στο δωμάτιο και η Κατερίνα, λουσμένη στο άρωμα των γεμιστών που ψήνονταν στον φούρνο. Έβγαλε την ποδιά της, κάθισε στον καναπέ και χαμογέλασε και στους δυο της Δημήτρηδες.

«Με περιμένετε, ε;»

«Βέβαια», απάντησε τρυφερά ο άντρας της. «Είναι και δική σου αυτή η ιστορία, όσο είναι και δική μου».

Και μέσα στο αχνό φως που τρύπωνε μέσα στο διαμέρισμα, που μπορεί να ήταν λυκόφως αλλά και λυκαυγές, η Κατερίνα και ο Δημήτρης ξεκίνησαν να αφηγούνται την ιστορία τους.

1

Μάιος 1917

Πίσω από την αραχνοϋφαντη μπόλια της αχλής, η θάλασσα τρεμόφεγγε. Στη στεριά, η πιο δραστήρια και κοσμοπολίτικη πόλη της Ελλάδας έσφυζε από ζωή. Η Θεσσαλονίκη ήταν ένα μέρος θαυμαστής πολιτισμικής ποικιλίας, όπου οι σχεδόν ισάριθμες ομάδες χριστιανών, μουσουλμάνων και εβραίων που απάρτιζαν τον πληθυσμό της συνυπήρχαν και συμπλήρωναν η μία την άλλη, σαν αδιάρρηκτα νήματα ενός ανατολίτικου χαλιού. Πέντε χρόνια νωρίτερα, η πόλη είχε απελευθερωθεί από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και είχε προσαρτηθεί στην ελληνική επικράτεια, ωστόσο εξακολουθούσε να χαρακτηρίζεται από ανομοιογένεια και αμοιβαία ανεκτικότητα των διαφορών μεταξύ των κατοίκων της.

Αυτή η πολυχρωμία του πλούσιου μωσαϊκού εθνοτήτων απεικονιζόταν και στις φορεσιές στους δρόμους της πόλης· έβλεπες άντρες με φέσια, ρεπούμπλικες, καβουράκια και τουρμπάνια. Οι εβραίισες φορούσαν παραδοσιακά πανωφόρια με γούνινη τρέσα και οι μουσουλμάνοι άντρες τις κελεμπιές τους. Οι πλούσιες Ελληνίδες, με τα κατά παραγγελία συνολάκια τους στις γραμμές που πρόσταζε η παριζιάνικη υψηλή ραπτική, δημιουργούσαν τρανταχτή αντίθεση με τις χωριάτισσες, που έρχονταν στην πόλη από τις γύρω εξοχές, με τις ολοκέντητες ποδιές τους και τα κεφαλομάντιλα, για να πουλήσουν τα αγροτικά προϊόντα τους. Η Άνω Πό-

λη κατοικούνταν ως επί το πλείστον από μουσουλμάνους, η παραθαλάσσια περιοχή από εβραίους, και οι Έλληνες καταλάμβαναν τις παρυφές της πόλης, όμως οι κοινότητες δεν ήταν διαχωρισμένες και απομονωμένες η μία από την άλλη και σε όλες τις περιοχές συγχρωτίζονταν άνθρωποι και από τους τρεις πολιτισμούς.

Χτισμένη ακτινωτά στην ανωφέρεια που απλωνόταν γύρω από την πελώρια ημικυκλική ακτογραμμή της, η Θεσσαλονίκη έμοιαζε με αμφιθέατρο γιγάντων. Ψηλά πάνω στον λόφο, στο μακρύτερο σημείο από την ακροθαλασσιά, ένα αρχαίο τείχος σηματοδοτούσε το όριο της πόλης. Ατενίζοντας κανείς πανοραμικά από εκεί πάνω, αυτό που ξεχώριζε ήταν τα σύμβολα των θρησκειών – δεκάδες μιναρέδες υψώνονταν προς τον ουρανό σαν βελόνες καρφωμένες στην πελότα* και όλο το αστικό τοπίο ως τη θάλασσα ήταν διάστικτο με κόκκινους κεραμιδένιους τρούλους εκκλησιών και φαιοκίτρινες συναγωγές. Και πλάι στα ίχνη των τριών θρησκειών που ευδοκίμούσαν στην πόλη, ορθώνονταν τα απομεινάρια της ρωμαϊκής εποχής – αψίδες θριάμβου, κομμάτια αρχαίων τειχών και, πού και πού, κάποιο ξέφωτο με αρχαίους κίονες να στέκονται άγρυπνοι φρουροί.

Η πόλη είχε βελτιωθεί τις τελευταίες δεκαετίες, με μερικές φαρδιές λεωφόρους που είχαν δοθεί στην κυκλοφορία και οι οποίες έρχονταν σε αντίθεση με το απαρχαιωμένο μοτίβο που σχημάτιζαν τα στριφογυριστά σοκάκια – κυματιστές κορδέλες που απλώνονταν ανάκατα, σαν τα μαλλιά της Μέδουσας, από το κέντρο ως την Άνω Πόλη. Είχαν κάνει την εμφάνισή τους και κάποια μεγάλα καταστήματα, μια χούφτα όλα κι όλα, αλλά το μεγαλύτερο μέρος του λιανεμπορίου γινόταν ακόμα σε μικρά μαγαζάκια, ίσαμε ένα περίπτερο, οικογενειακές επιχειρήσεις, χιλιάδες από δαύτες, που η μια συναγωνιζόταν την άλλη για την πελατεία και όλες μαζί στριμώχνονταν στα στενοσόκακα. Πλάι στα παραδοσιακά καφενεία, τώρα πια είχαν ξεφυτρώσει και καφε-

* «Μαξιλαράκι» όπου καρφώνουν πρόχειρα οι μοδίστρες καρφίτσες και βελόνες. (Σ.τ.Μ.)

τέριες ευρωπαϊκού τύπου, που σέρβριαν βιεννέζικη μπίρα, αλλά υπήρχαν και φιλολογικοί σύλλογοι, όπου πήγαινε ο κόσμος για να συζητήσει θέματα λογοτεχνίας και φιλοσοφίας.

Η Θεσσαλονίκη απέπνεε μια αίσθηση πυκνότητας. Το μεγάλο πλήθος των κατοίκων σε έναν χώρο περιτριγυρισμένο από τείχη και νερό δημιουργούσε μια μείξη από δυνατές οσμές, φανταχτερά χρώματα και αδιάκοπο θόρυβο. Ο παγοπώλης, ο γαλατάς, ο μανάβης, ο γιαουρτάς, διαλαλούσαν ο καθένας την προμάτεια του στον δικό του ξεχωριστό τόνο, όμως όλοι μαζί συνέθεταν μια ευχάριστη συγχορδία.

Μέρα και νύχτα, η διαρκής μουσική της πόλης δε σταματούσε ποτέ. Πολλές ήταν και οι γλώσσες που μιλούσαν εδώ· όχι μόνο τα ελληνικά, τα τούρκικα και τα λαντίνο*, αλλά και τα γαλλικά, τα αρμένικα και τα βουλγάρικα ακούγονταν συχνά στους δρόμους της πόλης. Το κροτάλισμα του τραμ, οι κραυγές των μικροπωλητών, τα αλληλοσυγκρουόμενα καλέσματα σε προσευχή από δεκάδες μουεζίνηδες, η κλαγγή των αλυσίδων από τα πλοία που πλησίαζαν την προβλήτα, οι βραχνές φωνές των λιμενεργατών που ξεφόρτωναν τα εμπορεύματα πρώτης ανάγκης και πολυτελείας για την ικανοποίηση των ορέξεων πλούσιων και φτωχών – όλα αυτά μαζί συνέθεταν την ακατάπαυστη μελωδία της πόλης.

Οι μυρωδιές της, όμως, δεν ήταν πάντα εξίσου γλυκές με τους ήχους της. Από τα βυρσοδεψεία αναδυόταν μια αφιά δυσωδία κάτουρου, ενώ υπόνομοι και οικιακά απορρίμματα από φτωχότερες συνοικίες κατέληγαν ακόμη στο λιμάνι. Και όταν οι γυναίκες καθάριζαν την ψαριά της προηγούμενης νύχτας, αφήναν τα αχνιστά δύσοσμα εντόσθια των ψαρικών στους δρόμους για να τα φάνε οι γάτες.

Στο κέντρο υπήρχε μια αγορά λουλουδιών, όπου η ευωδιά των ανθέων αιωρούνταν στον αέρα για πολλές ώρες αφού τα είχαν μαζέψει οι ανθοπώλες και είχαν πάει σπίτι τους. Και στους μακριούς δρόμους, οι ανθισμένες πορτοκαλιές δε χάριζαν μόνο τη

* Η γλώσσα των Σεφαρδιτών εβραίων από την Ισπανία. (Σ.τ.Μ.)

σσιά τους, αλλά ανέδυαν και το πιο μεθυστικό άρωμα απ' όλα. Σε πολλά σπίτια, μεγάλα γιασεμιά θέρριευαν γύρω από τις εξώπορτες, και τα αρωματικά τους πέταλα έστρωναν τον δρόμο με ευωδιαστό χιόνι. Κάθε ώρα της ημέρας, η ατμόσφαιρα έσφυζε από μυρωδιές μαγειρέματος, ανάμεικτες με ανάσες καφέ που καβουρδιζόταν σε μικρές φουφούδες και το άρωμά του περιδιάβαινε τους δρόμους. Στις αγορές, οι πάγκοι ήταν γεμάτοι από βουναλάκια πικάντικων μπαχαρικών –πάπρικα, κανέλα, κουρκουμά– και από τα καφενεύια αναδύονταν αρωματικές τουλούπες καπνού από τους ναργιλέδες.

Στη Θεσσαλονίκη είχε τότε την έδρα της η προσωρινή κυβέρνηση με επικεφαλής τον τέως πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο. Ήταν η εποχή του Εθνικού Διχασμού, τότε που η χώρα είχε διααιρεθεί σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα, εκείνους που υποστήριζαν τον φιλογερμανό μονάρχη Κωνσταντίνο κι εκείνους που υποστήριζαν τον φιλελεύθερο Βενιζέλο. Μια που ο τελευταίος διατηρούσε τότε τον έλεγχο στη Βόρεια Ελλάδα, οι συμμαχικές δυνάμεις της Αντάντ είχαν στρατοπεδεύσει έξω από την πόλη, έτοιμες να επιχειρήσουν εναντίον της Βουλγαρίας. Παρά την πολιτική κινητικότητα, η βοή των γεγονότων φάνταζε απόμακρη και η ζωή των περισσότερων ανθρώπων δεν είχε επηρεαστεί από τον παγκόσμιο πόλεμο που μαινόταν. Για κάποιους μάλιστα, ο πόλεμος είχε αποφέρει πρόσθετα πλούτη και ευκαιρίες.

Σε αυτούς ανήκε και ο Κωνσταντίνος Κομνηνός, που εκείνο το υπέροχο μαγιάτικο πρωινό περπατούσε με τις συνηθισμένες αποφασιστικές του δρασκελιές στη λιθόστρωτη προκυμαία. Είχε πάει να επιβλέψει την άφιξη ενός φορτίου υφάσματος και, καθώς κατευθυνόταν φουριόζος προς την έξοδο του λιμανιού, αχθοφόροι, ζητιάνοι και αραμπατζήδες τού άνοιγαν δρόμο για να περάσει. Ήταν ξακουστή η ανυπομονησία του με τους ανθρώπους που του έκοβαν τον δρόμο.

Τα παπούτσια του ήταν σκονισμένα και μια φρέσκια σβουνιά κάποιου μουλαριού είχε κολλήσει επίμονα στο τακούνι του. Έτσι, όταν ο Κομνηνός σταμάτησε στον συνηθισμένο του λούστρο –έναν από τους κάμποσους που εργάζονταν πυρετωδώς πα-

ραταγμένοι στη σειρά δίπλα στο τελωνείο– χρειάστηκαν τουλάχιστον δέκα λεπτά δουλειάς.

Πάνω από εβδομήντα χρόνων ο στιλβωτής, με δέρμα σκούρο κι αργασμένο σαν τα παπούτσια που γυάλιζε, καθάριζε τα παπούτσια του Κωνσταντίνου Κομνηνού εδώ και τρεις δεκαετίες. Έγνεψαν ο ένας στον άλλον, αλλά κανείς τους δε μίλησε. Αυτό ήταν χαρακτηριστικό του Κομνηνού· όλες του οι τετριμμένες δραστηριότητες διεκπεραιώνονταν χωρίς κουβέντα. Ο γηραιός άντρας δούλεψε το δέρμα ώσπου άστραψε. Γυάλισε ταυτόχρονα και τα δύο πανάκριβα σκαρπίνια, απλώνοντας το βερνίκι να ποτίσει κι έπειτα τρίβοντάς το με σαρωτικές κινήσεις και των δύο χεριών του, που εκσφενδονίζονταν αριστερά και δεξιά, σταυρωτά και πάνω κάτω, λες και διηύθυνε ορχήστρα.

Προτού ακόμα ολοκληρώσει το έργο του, άκουσε ένα κέρμα να κουνουνίζει πέφτοντας μέσα στο τάσι του. Πάντα το ίδιο ποσό, ούτε λιγότερο ούτε περισσότερο.

Σήμερα, όπως κάθε μέρα, ο Κομνηνός φορούσε ένα σκούρο κοστούμι και, παρά την αυξανόμενη θερμοκρασία, δεν είχε βγάλει το σακάκι του. Τέτοιου είδους συνήθειες ήταν ενδείξεις κοινωνικής τάξης. Το να κυκλοφορεί μόνο με το πουκάμισο του ήταν εξίσου αδιανόητο με το να βγάλει κανείς την πανοπλία του για να πάει στον πόλεμο. Η γλώσσα της προσεγμένης ενδυμασίας αντρών και γυναικών ήταν η γλώσσα που καταλάβαινε και αυτή που τον είχε κάνει πλούσιο. Το κοστούμι προσέδιδε στον άντρα κοινωνική θέση και αξιοπρέπεια, και τα καλοραμμένα γυναικεία ρούχα σε ευρωπαϊκή γραμμή πρόσθεταν κομψότητα και χάρη στη γυναίκα.

Ο υφασματέμπορος Κωνσταντίνος Κομνηνός είδε στιγμιαία την αντανάκλασή του μέσα στην απαστράπτουσα βιτρίνα ενός από τα καινούργια πολυκαταστήματα και αυτή η σύντομη σκιερή ματιά ήταν αρκετή για να του υπενθυμίσει πως ήταν καιρός να επισκεφθεί τον κουρέα του. Έκανε μια παράκαμψη, μπαίνοντας στις παρόδους έξω από την παραλιακή, και πολύ σύντομα καθόταν αναπαυτικά στο κουρέιό· το πρόσωπό του σκεπάστηκε

με σαπουνάδα και κάθε σπιθαμή του, εκτός από το μουστάκι, ξυρίστηκε στην εντέλεια. Έπειτα ο κουρέας ψαλίδισε προσεκτικά τα μαλλιά στο σβέρο του, έτσι ώστε οι άκρες τους να απέχουν ακριβώς δύο χιλιοστά από την τσάκιση του γιακά. Ο Κομνηνός ενοχλήθηκε βλέποντας ίχνη γκρίζου σε κάποιες κομμένες τρίχες που φύσηξε πέρα ο κουρέας.

Στο τέλος, προτού πάρει τον δρόμο για την έκθεση των υφασμάτων του, κάθισε για λίγο σε ένα στρογγυλό τραπέζι κι ένας σερβιτόρος τού έφερε καφέ και την εφημερίδα της προτίμησής του, τη φιλοδεξιά *Μακεδονία*. Σταχυολόγησε στα γρήγορα τα νέα για τις τελευταίες δολοπλοκίες της ελληνικής πολιτικής ζωής, έριξε μια πεταχτή ματιά στους τίτλους για τις στρατιωτικές εξελίξεις στη Γαλλία και τελικά διέτρεξε με το δάχτυλό του τη στήλη με τις τιμές των μετοχών.

Ο πόλεμος του είχε βγει σε καλό του Κομνηνού. Είχε ανοίξει χωριστή αποθήκη για τα εμπορεύματά του κοντά στο λιμάνι, προκειμένου να αντεπεξέλθει στην καινούργια του δραστηριότητα – την προμήθεια υφασμάτων για στρατιωτικές στολές. Με την επιστράτευση δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων, αυτό το σκέλος της επιχείρησης ανθούσε. Προσλάμβανε όλο και περισσότερους ανθρώπους και όμως ίσα που προλάβει να παραδίδει έγκαιρα τις παραγγελίες. Κάθε μέρα διαπίστωνε ότι χρειάζονταν διαρκώς όλο και περισσότερες ποσότητες.

Ήπιε τον καφέ του μονορούφι και σηκώθηκε να φύγει. Κάθε μέρα αντλούσε βαθιά ικανοποίηση από το γεγονός ότι ξυπνούσε και δούλευε από τις επτά το πρωί. Σήμερα απολάμβανε την ιδέα πως είχε άλλες οκτώ ώρες να περάσει στο γραφείο του, προτού φύγει για την Κωνσταντινούπολη. Είχε σημαντικές γραφικές εργασίες να διεκπεραιώσει πριν αναχωρήσει.

Εκείνο το απόγευμα, η Όλγα Κομνηνού, σύζυγος του Κωνσταντίνου, αγνάντευε από το παράθυρο του αρχοντικού τους στη Λεωφόρο Νίκης προς τον Όλυμπο, που μόλις διακρινόταν πίσω

από την ομίχλη. Είχε ζεστάνει κι άλλο και η Όλγα άνοιξε τη μία μπαλκονόπορτα για να μπει μέσα λίγος φρέσκος αέρας. Δε φυσούσε καθόλου κι έτσι ακουγόταν και ο παραμικρός ήχος. Η Όλγα άκουσε τα καλέσματα σε προσευχή των μουεζίνηδων, ανακατεμένα με τον σαματά από τα πέταλα των βοδιών και τις ρόδες των κάρων στον δρόμο από κάτω κι ένα πλοίο να σαλπίζει την κόρνα του καθώς προσεγγίζει το λιμάνι.

Κάθισε σε ένα ανάκλιτρο που είχε μετακινηθεί πιο κοντά στο παράθυρο για να την πιάνει το ρεύμα και ανέβασε πάνω του τα πόδια της. Μια που δεν είχαν φορεθεί ποτέ έξω από το σπίτι, δε χρειάστηκε καν να βγάλει τα λεπτεπίλεπτα χαμηλοτάκουνα παπούτσια της. Το μεταξωτό της φόρεμα, σχεδόν στην ίδια ακριβώς απόχρωση με τη στόφα του ανάκλιτρου, εξαφανίστηκε μέσα στο ανοιχτοπράσινο φόντο, ενώ τα κατάμαυρα μαλλιά της τόνιζαν ακόμα περισσότερο τη γλωμάδα της επιδερμίδας της. Τούτη την άτονη, αποχαυνωτική μέρα, η Όλγα δεν μπορούσε να βουλευτεί πουθενά, μόνο έπινε ασταμάτητα λεμονάδα, το ένα ποτήρι μετά το άλλο, από μια κανάτα που φρόντιζε να ξαναγεμίζει διαρκώς η έμπιστη οικονόμος της.

«Να σε φέρω κάτι άλλο, κυρία Όλγα; Ίσως κάτι να φας; Δεν έχεις φάει τίποτα όλη μέρα σήμερα», της είπε με πρῶο ενδιαφέρον.

«Σ' ευχαριστώ, Παυλίνα, αλλά δεν έχω καθόλου όρεξη. Το ξέρω πως πρέπει, αλλά σήμερα απλώς... δεν μπορώ».

«Είσαι σίγουρη πως δε χρειάζεται να φωνάξω τον γιατρό;»

«Ναι, ναι. Νομίζω πως φταίει μόνο η ζέστη».

Η Όλγα βυθίστηκε στα μαξιλάρια, με το μέτωπό της να γυαλίζει από χάντρες ιδρώτα. Το κεφάλι της πονούσε βασιανιστικά και ακούμπησε το παγωμένο ποτήρι στο κούτελο και τα μηνίγγια της για να ανακουφιστεί.

«Καλά· όμως αν δε φας τίποτε αργότερα, θα πρέπει να το πω στον κύριο Κωνσταντίνο».

«Δεν υπάρχει λόγος, Παυλίνα μου. Κι εξάλλου, απόψε φεύγει ο κύριος. Δε θέλω να τον ανησυχίσω».

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 1917

Η Μεγάλη Πυρκαγιά κατακαίει την πολυφυλετική μητρόπολη όπου χριστιανοί, εβραίοι και μουσουλμάνοι συνυπάρχουν σε ένα ιδιότυπο καθεστώς. Μεσ στην καταστροφή γεννιέται ένα αγόρι, ο Δημήτρης Κομνηνός. Η μοίρα του θα συνδεθεί με αυτήν της πόλης αλλά και της νεαρής Κατερίνας, που πέντε χρόνια αργότερα θα βρεθεί στη Θεσσαλονίκη, ξεριζωμένη από τη Μικρά Ασία, ύπερα από τις διώξεις του τουρκικού στρατού.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2007

Ένας νεαρός Ελληνοβρετανός ακούει για πρώτη φορά την ιστορία της ζωής των παππούδων του, οι οποίοι, επί σειρά δεκαετιών, διαφύλαξαν τις μνήμες και τους θησαυρούς όσων εγκατέλειψαν διά της βίας την αγαπημένη τους πόλη, θύματα της θηριωδίας των Ναζί. Θα βρει άραγε τη γενναιότητα να γίνει ο νέος θεματοφύλακός τους;

Μια συναρπαστική σάγκα, διανθισμένη από υπέροχες λεπτομέρειες, που αποτυπώνει ταραγμένα χρόνια.

The Sunday Times

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 26778